Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi
MAD-JNS
The Journal of Nationalism Studies

Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi | The Journal of Nationalism Studies | 2026 | *8*(2) | 125-152 |

DOI: 10.53425/madergisi.1919382 Araştırma Makalesi | Research Article

Erol Güngör'ün Millî Kimlik İnşası Anlayışı: Etno-Sembolist Çerçevede Bir Değerlendirme

Erol Güngör's Understanding of National Identity Construction: An Evaluation Within an Ethno-Symbolist Framework

Kerem YAVAŞÇA* Veysel ERGÜÇ**

* Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kırşehir-Türkiye.
0000-0003-3229-1722

** Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Muş-Türkiye.
0000-0003-3298-1803

Sorumlu yazar | Corresponding author:
Kerem Yavaşça

E-posta | E-mail:
kerem.yavasca@ahievran.edu.tr

Başvuru | Submitted:
30.03.2026

Revizyon Talebi | Revision Requested:
03.07.2026

Son Revizyon | Final Revision Received:
16.07.2026

Kabul | Accepted:
09.08.2026

Atıf | Citation:
Yavaşça, K. ve Ergüç, V. (2026). Erol Güngör'ün Millî Kimlik İnşası Anlayışı: Etno-Sembolist Çerçevede Bir Değerlendirme. *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*, *8*(2), 125-152. https://doi.org/10.53425/madergisi.1919382

ISSN: 2667-4459
E-ISSN: 2667-7911

Özet: Bu makale, Erol Güngör'ün millî kimlik inşası anlayışını etno-sembolist yaklaşım çerçevesinde irdelemeyi amaçlamaktadır. Milliyetçilik literatüründe milletlerin tarihsel kökeni, kültürel sürekliliği ve millî kimliklerin inşası gibi temel konularda ilkçi ve modernist yaklaşımlar farklı savlar ortaya koymuştur. Bu bağlamda Anthony D. Smith tarafından geliştirilen etno-sembolist yaklaşım ise milletlerin modern çağda siyasal biçim kazanmaları savını kabul etmekle birlikte milletleri; köklerinin tarihsel etnik topluluklara, mitlere, sembollere ve kültürel unsurlara dayanan oluşumlar olarak tanımlar. Güngör'ün genel düzlemde millî kültür, tarih, dil ve bir bütün olarak millî kimlik inşası vurgusu, özel düzlemde ise milletin sürekliliğini biyolojik değil kültürel temelde açıklaması onu etno-sembolizm ile bağlantılı okumaya imkân vermektedir. Bu çerçevede Erken Cumhuriyet Dönemi'nde tesis edilen etno-seküler kimlik karşısında Güngör'ün millî kimliğin kökenini geçmişe işaret ederek Osmanlı İmparatorluğu ve İslam dini ile bağlantısını vurgulaması, etno-sembolizmin bakış açısı refakatinde irdelenmektedir. Makale, Güngör'ün milliyetçilik anlayışını Türk siyasal düşünce tarihinde yerli bir etno-sembolist perspektif olarak konumlandırmayı ve bu çerçevede modern Türk milliyetçiliğinin teorik temellerine katkısını tartışmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Erol Güngör, milliyetçilik, etno-sembolizm, kültür, modernleşme

Abstract: This article examines Erol Güngör's understanding of national identity construction within the framework of the ethno-symbolist approach. In the literature on nationalism, primordialism and modernist approaches have advanced different arguments about the historical origins of nations, cultural continuity, and the construction of national identities. In this context, the ethno-symbolist approach developed by Anthony D. Smith, while accepting the argument that nations acquire political form in the modern era, defines nations as formations rooted in historical ethnic communities, myths, symbols, and cultural elements. Güngör's emphasis, at the general level, on national culture, history, language, and the construction of national identity as a whole, and, more specifically, his explanation of the continuity of the nation on a cultural rather than a biological basis, makes it possible to interpret his thought through the lens of ethno-symbolism. Within this framework, the article examines, from the perspective of ethno-symbolism, Güngör's emphasis on the Ottoman Empire and Islam as the historical foundations of the national identity, in contrast to the ethno-secular identity established during the early Republican period. This article aims to position Güngör's understanding of nationalism as an indigenous ethno-symbolist perspective in the history of Turkish political thought and to discuss his contribution to the theoretical foundations of modern Turkish nationalism within this framework.

Keywords: Erol Güngör, nationalism, ethno-symbolism, culture, modernization

© 2026 Kerem Yavaşça ve Veysel Ergüç

Bu eser, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Milliyetçilik literatüründe milletlerin ve milliyetçiliklerin doğasını anlama çabası, büyük oranda milletlerin tarihsel kökeni tartışmaları çerçevesinde zuhur etmiştir. Bu noktada milliyetçilik literatüründe millî kimlik inşası konusu, önemli odak noktalarından birini teşkil etmektedir.

Modernist yaklaşımlar; milletlerin sanayileşmesi, iletişim ağlarının artması, modern toplum yapısının gelişmesi gibi modernleşme süreçlerinde ortaya çıkan gelişmelerle ilişkilendirilmiştir. Buna karşılık ilkçi yaklaşımlar, milletin kökenini kadim etnik bağlara ve ortak kimlik unsurlarına dayandırmıştır. Genel olarak bu iki ana yaklaşım arasında konumlandırılan etno-sembolist yaklaşım ise milletlerin modern siyasal biçimlerinin tarihsel etnik toplulukların mit, sembol ve kültürel değerlerin birikiminden beslendiğini ileri sürmektedir. Bu konuda John Armstrong ve John Hutchinson gibi literatürde etkili olan araştırmacıların katkısı oldukça büyük olmakla birlikte özellikle Anthony D. Smith'in çalışmalarının etno-sembolizmi sistematik bir çerçeveye kavuşturduğu söylenebilir.

Türk milliyetçiliğinin düşünsel zemini üzerine yapılan akademik çalışmalar genel itibarıyla Türk milliyetçiliğinin siyasal ideoloji olarak şekillenme süreçlerine odaklanmıştır. Bu suretle Türk milliyetçiliğinin kuramsal milliyetçilik literatürüyle sistematik karşılaştırmalar ekseninde ele alınmasının sınırlı kaldığı söylenebilir. Bu noktada Türk milliyetçiliği konusunda özgün ve dikkate değer çalışmalarıyla öne çıkan Erol Güngör'ün milliyetçilik ve millî kimlik inşasına dair fikirleri, Türk milliyetçiliğinin fikirsel bir dönüşüme uğradığı çok partili siyasal yaşam dönemini anlamak için kritik bir teorik imkân sunmaktadır.

Güngör, Erken Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında tek partili yıllarda kurumsallaşan Türk milliyetçiliği anlayışına temelden eleştiriler sunarken bunun yerine Osmanlı İmparatorluğu geçmişi ve İslami değerleri Türk milliyetçiliğinin ayrılmaz bileşenleri olarak değerlendirmiştir. Bu noktada makalede, Erol Güngör'ün millî kimlik anlayışının hangi argümanları içerdiği ve bu argümanların tarihsel ve kültürel dayanakları ana sorunsal olarak ele alınmaktadır.

Güngör'ün özellikle kültür değişimi, millî kimlik ve geçmişle kurulan kültürel bağlar vurgusu, etno-sembolist anlayışın temel kavramlarıyla önemli paralellikler taşımaktadır. Milletin tarihsel hafızaya, ortak sembollere ve kültürel devamlılığa dayanması gerektiği fikri; etno-sembolizmin temel varsayımlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bununla birlikte Güngör'ün modernleşme ve Batılılaşma arasındaki gerilime dikkat çeken eleştirel tutumu, milliyetçiliği yalnızca geçmişle değil, aynı zamanda geleceğe dönük bir kültürel kimlik inşası olarak da konumlandırmaktadır.

Bu çerçevede makale, Erol Güngör'ün milliyetçilik ve millî kimlik inşası anlayışını etno-sembolizm perspektifiyle değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu amaca binaen araştırma yöntemi olarak nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Bu suretle Güngör tarafından ileri sürülen

görüşlerin değerlendirilmesi için nitel araştırma teknikleri içerisinde yer alan yorumcu/yorumsamacı bilgi kuramına başvurulmuştur. Böyle bir tercihte bulunmanın temel nedeni "yorumcu/yorumsamacı bilgi kuramının yeniden anlamlandırmalara imkân vermesidir" (Dilthey, 2012, s. 107). Bu çerçevede millî kimlik inşası kavramı ve Güngör'ün bu hususta ki görüşleri kuramsal bir çerçeve içinde ele alınmaktadır. Bu açıdan Güngör'ün millî kimliğe nasıl bir anlam yüklediği sorusuna odaklanılarak Türk millî kimliğinin oluşumunda Güngör'ün tasavvuf kavramını merkeze aldığı ileri sürülmektedir.

Literatürde, Erol Güngör'ün Türk milliyetçiliği ve millî kimlik inşası üzerine düşüncelerini konu alan bazı çalışmalar mevcuttur. Ulusal Tez Merkezinde Erol Güngör üzerine kaleme alınan 53 adet tez çalışması olmakla birlikte bunlar arasında yer alan üç tezin Erol Güngör'ün millî kimlik tahayyülünde İslam ve tasavvufu merkeze aldığı fikri öne çıkarılmıştır.[1]

Ulusal Tez Merkezinin bünyesinde yer alan çalışmalar haricinde Erol Güngör'ün millî kimlik tasavvuru üzerine Aytekin Ersal (2012) tarafından kaleme alınan *Türkiye'de Ulus Devlet ve Ziya Gökalp-Mümtaz Turhan-Erol Güngör* başlıklı bir kitap çalışması mevcuttur. Ersal, Güngör'ün millî kimliğe ilişkin bakış açısını modernleşme ve ulus-devlet kavramlarıyla ilişkili biçimde sunmuştur. Bu hususta ki bir diğer çalışma ise Zafer Yılmaz'ın (2024) *Erol Güngör Düşüncesinde Türk Milli Kültürü ve Yeniden İnşası* başlıklı çalışmadır. Yılmaz, Güngör'ün Türk millî kültürü tasavvurunu ve Güngör'ün idealize ettiği millî kimlik tahayyülünü ele almaktadır.

Güngör'ün millî kimlik tahayyülü üzerine kaleme alınmış gerek tez çalışmaları gerekse kitap ve makalelerden farklı olarak bu makalede, Güngör'ün millî kimliğin merkezinde tasavvuf kavramını konumlandırdığı iddia edilmektedir. Tasavvufun Hint, Avrupa, Antik Yunan ve İslam düşünce dünyalarındaki bilgi köklerinin irdelenmesi ve yorumlanması suretiyle ilgili literatüre özgün bir katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Çalışma kapsamında ilk olarak etno-sembolizmin kavramsal çerçevesi özetlenecektir. Ardından Erol Güngör'ün modernleşme ve millî kültüre ilişkin görüşleri irdelenecek ve son olarak Güngör'ün ortaya koyduğu fikirler etno-sembolist çerçevede anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Kavramsal Çerçeve: Etno-Sembolizm

Millet ve milliyetçilik kavramlarını anlama çabası özellikle 20. yüzyılda sosyal bilimlerin temel ilgi alanlarından biri hâline gelmiştir. Ulus-devletlerin tam anlamıyla temel aktör hâline geldiği bu dönemde milletlerin doğuşu, milletçilik türleri, millet ve milliyetçilik arasındaki ilişki gibi temel konulara sosyal bilimciler tarafından duyulan ilgi bir hayli artmıştır.

[1] Titizbaş, M. (2020). *Erol Güngör'e göre Türk toplumunda milliyetçilik ve din meselesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi; Küçük, T. (2025). *Cumhuriyet sonrası dönemde Türk milliyetçiliği yorumları: Erol Güngör ve Hüseyin Nihal Atsız üzerinden bir inceleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi; Balkanlı, N. (2010). *Cumhuriyet Dönemi'nde milliyetçi düşüncede dini dönüşümler: Ziya Gökalp ve Erol Güngör ekseninde bir inceleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.

Bu süreçte ilk olarak ortaya çıkan perennialist (ilkçi/daimici) görüşler, milletlerin doğal bir topluluk olarak kadim ve daimî olduğu varsayımını temel alarak kuramsal bir anlayışın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ne var ki İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkan fikirsel iklim, ilkçi görüşlerin ciddi biçimde sorgulanmasına yol açtı. Faşizmin yükseldiği dönemde radikal ve reaksiyonist fikirlerin geçer akçe hâline gelmesiyle ortaya çıkan, ırk üstünlüğüne dayanan ve şiddet ortamını tetikleyen saldırgan bir milliyetçilik anlayışı doğmuştu. Savaşın sona ermesinin ardından yalnızca faşizm değil, milliyetçiliğe ilişkin fikirler de bir bütün olarak sorgulanmaya başlanmıştır.

Milletlerin doğuşu ve milliyetçiliğin özüne ilişkin bir diğer kuram olan modernist anlayış/modernizm bu süreçte ortaya çıkmıştır. Elie Kedourie (1960), Karl W. Deutsch (1966), Hans Kohn (1944), John Breuilly (1982), Ernest Gellner (1983), Eric J. Hobsbawn (1990), Benedict Anderson (1991) gibi fikir insanlarının ileri sürdüğü görüşler modernist anlayışın şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Millet ve milliyetçiliğin doğasına ilişkin modernizm, temel olarak milletleri tarihsel bir olgu olarak görmenin ötesinde modern dönemde tecrübe edilen ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal gelişmelerin neticesinde ortaya çıktığı savına dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle modernistlerin millet ve milliyetçiliğe ilişkin görüşleri, öz olarak her ikisinin de modern dönemin ürünleri olduğu fikrini temel almaktadır. Bu temelde yükselen modernist anlayış, 1960-1970'lerde sosyal bilimler alanında yaygın olarak kabul görmeye başlamış; adeta genel geçer bir anlayış hâlini almıştır (Smith, 2017).

1980'li yıllarda ise millet ve milliyetçilikle ilgili yeni bir kuramsal anlayış ortaya çıkmıştır. İlk olarak John Armstrong'un (1982) ve John Hutchinson'un (1987) çalışmaları ile tanınmaya başlayan bu anlayış, Anthony D. Smith'in çalışmaları ile daha da bilinirlik kazanarak ilgili literatüre büyük bir etkide bulunmuştur. İlk olarak 1980'lerin sonunda London School of Economics'teki akademik tartışmalarda kullanılmaya başlayan etno-sembolizm terimi, sonraki yıllarda birçok yazar ve araştırmacı tarafından yaygın olarak kullanılagelmiştir. Bu yaklaşımın teorileştirilmesine büyük emek veren Anthony D. Smith, söz konusu yaklaşımın ayrı bir kuram değil, modernist teori üzerinde "tanımlayıcı ve düzenleyici" rol oynayan alternatif bir inceleme paradigması olduğunu ifade etmektedir (Smith, 2017, s. 11).

Etno-sembolizm, modernist anlayışla bazı hususlarda kesişmekle birlikte birçok konuda modernist yaklaşıma köklü eleştiriler getirmekte ve ondan önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Smith'e (2017) göre etno-sembolizm, "milletleri gerçek sosyolojik topluluklar olarak ele almak, milletleri dinamik ve amaçlı eylem toplulukları olarak değerlendirmek ve milletleri jeokültürel bağlamda yerleşik tarihsel cemaatler olarak konumlandırmak konularında modernizmle kesişmektedir" (ss. 26-28).

Öte yandan etno-sembolizm, modernist anlayışa köklü eleştiriler getirmektedir. Smith (2017) bu hususları beş başlık altında özetlemektedir.

- **Sembolik kaynaklar:** Milletlerin kimliksel oluşumlarında sembolik kaynakların önemi vurgulanmaktadır.
- **Longue durée:** Milletleri şekillendiren ana unsur olarak tarihsel süreçlerin ve kültürel arka planın dikkate alınması gerekliliği ifade edilmektedir.
- **Etnik köken:** Etnik olguların, milletlerin iç dünyalarına ilişkin çıkarımlar sağlaması açısından önem arz ettiği vurgulanmaktadır.
- **Elitizm:** Modernizmde mevcut olduğu üzere seçkin ve kitle arasında tepeden inmeci bir yaklaşım yerine kültürün bu ilişki içindeki konumuna odaklanmayı önermektedir.
- **Çatışma ve yeniden yorumlama:** Milletlerin kendi içlerindeki ve diğer milletlerle yaşadıkları çatışmaların sembolik etkileri ve böylece millî kimliklerin yeniden yorumlanarak milletlerin sürekliliğine etkisi vurgulanmaktadır. (ss. 26-35)

Etno-Sembolizmin Umdeleri

Anthony D. Smith, 1980'lerden itibaren akademik ilgisinin temelinde olan etnik köken ve milliyetçilik konularında çalışmalarıyla etno-sembolist anlayışın en önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Smith, 2009'da yayımladığı *Ethno-Symbolism and Nationalism* isimli kitabında[2] 1980'lerden beri konu üzerindeki çalışmalarını ve etno-sembolizmin önde gelen diğer isimlerinin de çalışmalarını gözeterek bu yaklaşımın temel savlarını özetlemektedir. Smith, çalışmasında etno-sembolizmin doğuşunu, temellerini ve ana temalarını oldukça açıklayıcı biçimde ele almıştır. Bu sebeple etno-sembolizmin umdelerinin Smith'in ilgili çalışmasında sıraladığı başlık ve temalara sadık kalarak açıklanması tercih edilmiştir.

Etnik Kökenin Sembolik Unsurları

Etnik köken ve onun temel bileşeni olarak değerlendirilebilecek sembolik unsurlar, her şeyden önce millet ve milliyetçilik kavramlarının iç dünyalarını anlamayı kolaylaştırmaktadır. Dil, din, mimari, işaretler gibi sembolik açıdan çok değerli unsurlar, etnik kökenlerin oluşumunda hayati bir rol oynamaktadır. Zira uzun süreçte bu unsurları içeren kültürel değerler, etnik toplulukların ve milliyetçiliklerin yükselişlerinde etkin rol oynamıştır. Smith'e (2017) göre "toplumsal gerçeklikler ancak sembolizm ile anlaşılabilir" (s. 39).

Keza millet ve milliyetçilik kavramlarının açıklanmasında semboller, mitler, hatıralar, tarihsel anlatılar, ritüeller ve bir bütün olarak gelenekler oldukça önemlidir. Bu ifade üç başlıkta özetlenebilir. Birincisi, semboller ve gelenekler etnik topluluklar içinde farklı gruplar arasındaki ilişkiyi tanımlamaya yardımcı olur ve çok daha önemlisi kültürlerin şekillenmesinde başat bir rol oynar. İkincisi, bu kavramlar aracılığıyla ortak noktalar ortaya çıkar ve biz-onlar ayrımı netleşir. Üçüncüsü, kuşaklar arası bağlantıyı sağlayarak nesiller arasında bağ oluşturur ve etnik toplulukların devamlılığını sağlar.

[2] Kitap 2017'de Türkçeye çevrilerek *Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik* adıyla yayımlanmıştır.

Etnik Temel ve Çekirdekler

Etnik bağlar, milletlerin ortaya çıkışında temel teşkil etmektedir. Geçmişten gelen etnik bağlar özellikle heterojen topluluklarda etnik çekirdek oluşturarak milletlerin ortaya çıkışında kritik bir rol oynamıştır. Smith (2017), bu yargıyı *etnik öncelik* (ethnic primacy) kavramıyla ifade etmektedir. Etnik öncelik temel olarak milletlerin etnik çekirdekler çerçevesinde ortaya çıktığını imlemektedir.

Etnik bağlar farklı biçimlerde tezahür edebilir. İlk kategori daha gevşek ve sınırlı bağlılıklar olarak özetlenebilecek etnik birliklerdir. Bu etnik birliklerde ortak noktalar sınırlıdır. *Ethnie* (etnik topluluk/cemaat) ise etnik kökenlerin daha birleştirici bir formunu ifade etmektedir. Smith (2017), *ethnie* (etnik cemaat) kavramını şöyle tanımlamaktadır:

> Üyelerinin bir soydaşlık mitine, paylaşılan hatıralara, bir bölgeyle olan bağ ve en azından üst sınıfında bir dereceye kadar birlik anlayışı dahil olmak üzere ortak kültürün bir ya da daha fazla unsuruna sahip olduğu, adlandırılmış ve kendi kendini tanımlamış insan topluluğu. (s. 42)

Bunun yanı sıra siyaset ve siyasi kurumlar etnik bağların güçlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Savaş mitleri, kahramanlık hikayeleri, fedakârlık anlatıları; etnik bağları şekillendirmede önemli bir pozisyon teşkil etmektedir.

Milletlerin Tarihselliği

Etno-sembolistler, millet ve milliyetçiliğin tarihsel olarak konumlandırılmasında özellikle batılı olmayan milletleri göz ardı eden modernistlerin bu hususta ki savlarının sınırlayıcı olmasına ve dönemselliğe vurgu yapmasına katılmazlar. Etno-sembolistler bunun yerine etnik köken ve etnik topluluk bağlarının modern millet yapılarını şekillendirdiğini ileri sürmektedirler. Bu itibarla Anthony Smith'in (2017) şu sözleri etno-sembolistlerin millet tanımını özetlemektedir:

> Millet, üyelerinin paylaşılan hatıra, sembol, mit, gelenek ve değerler geliştirdiği, bir tarihi bölgeye ya da anavatana bağlı olduğu ve buralarda yaşadığı, belirgin bir toplumsal kültürü oluşturduğu ve yaydığı, paylaşılan adetleri ve standartlaştırılmış yasaları gözettiği, isimlendirilmiş ve kendini tanımlamış insan topluluğu[dur]. (s. 45)

Seçkinler ve Kitlelere Hitap Etmek

Etno-sembolizm, seçkinlerin milletlerin ortaya çıkışındaki rollerinin altını çizmektedir. Modernistlerden farklı olarak seçkinlerin kendi siyasi çıkarları çerçevesinde kitleleri tek taraflı olarak etkilemesi değil, buradaki ilişkinin iki yönlü olduğu vurgulanmaktadır.

Seçkinler millet ve milliyetçiliklerin doğuşunda kritik bir rol oynamaktadır. Örneğin heterojen etnik topluluklarda daha dağınık bir görünüm arz eden dil, inanç, gelenek ve değerlerin belirli bir seçkiye tabi tutularak tutarlı bir biçimde kitlelere sunulması etkiyi artırmaktadır. Ne var ki etno-sembolistlerin vurguladığı üzere seçkin ve kitle arasında tek yönlü değil, çok yönlü bir ilişki vardır. Seçkin olmayan kitle, bazı durumlarda millî projeleri etkileyebilmekte

ve hatta değişimlerinde büyük bir rol oynayabilmektedir. Etno-sembolistler buradaki ilişkiyi anlayabilmek için ilgili toplumun siyasi kültürüne ve toplumsal geleneklerine odaklanmak gerektiğini ifade ederler (Smith, 2017).

Öte yandan sanatçıların millî kültür açısından değerli eserler ortaya koymalarının, soyut bir kavram olan milletin ete kemiğe bürünmesi ve somut bir hâl almasına verdiği katkının altı çizilmektedir. Burada belirginleşen eserlerin seçkinler tarafından kitlelerle iletişimde kullanılması millî anlayışın uyanmasında önemli bir merhale olarak tasvir edilmektedir.

Çatışma ve Yeniden Yorumlama

Etno-sembolistlere göre milletlerin oluşum süreçlerinde, millî cemaatler içinde farklı grupların, inançların, tabakaların bulunmasından mütevellit tek bir geçmiş ve gelecek tasavvuru değil, çok parçalı tasavvur ve anlayışlar mevcuttur. Doğanın tabiatına uygun şekilde bu farklı anlayışlar zaman içinde birbiriyle rekabet ve çatışma içinde birlikte bulunmaktadır. Hint milliyetçiliği bunun iyi bir örneğini teşkil etmektedir. Hint milliyetçiliğinde "daha seküler ve sosyalist bir milliyetçilik ile dini yönü daha baskın ve etnik değerleri öne çıkaran bir milliyetçilik anlayışı da mevcuttur" (Smith, 2017, s. 50).

Toplumların içinden geçtiği iç savaş, ihtilal, devrim gibi süreçler sonunda yaşanan iktidar değişiklikleri ile milliyetçilik anlayışlarının ve buna bağlı olarak geçmiş ve gelecek tasavvurlarının da değişmesi bir vakıadır. Bu süreçlerde geçmişte öne çıkarılan temel millî değerlerin kısmen reddedilmesi veya yeniden yorumlanması muhtemeldir.

Keza büyük göçler gibi toplumsal yapıyı derinden etkileyen değişimler, etnik toplulukların değişimlerini de beraberinde getirmiştir. Bu tip süreçler, millî kimliklerin kısmen tadil edilmesi ve yeni sorgulamalara tabi tutularak kendilerini yenilemesi ile sonuçlanmıştır.

Geçmiş ve Şimdiki Zaman

Milletler için kriz ve değişim dönemleri, ideolojik çalkantıların da peşi sıra geldiği dönemler olarak bilinmektedir. Bu dönemlerde milletlerin tarihlerindeki subjektif seçkiye dayanan kahramanlık, destan ve altın çağ anlatılarının tartışmaya açılması kaçınılmazdır. Rekabet içindeki farklı anlatıların da etkisiyle milletin bugünü ve geçmişi arasındaki bağ yeniden sentezlenmekte ve yorumlanmaktadır. Bu süreçte seçkinlerin ve aydınların katkıları oldukça mühimdir. Zira söz konusu anlatılar büyük ölçüde toplumun önde gelen ve etkili kişileri tarafından yaygınlaştırılmaktadır. Etno-sembolistlere göre yeniden keşfedilen tarihî geçmişe yönelik anlatılar, milletlerin dünya içindeki konumunu anlamaya yardımcı olmakla birlikte kültürel millî değerlerin pratiğe dökülmesini de tetikleyebilir. Bu sebeplerle etno-sembolistler, modernistlerin tarihi sınırlandırmalarına ve daimicilerin süreklilik tezlerine karşın devamlılık konusuna değil, etnik bağlara odaklanmak gerektiğinin altını çizerler (Smith, 2017).

Milletin Kültürel Tarihi

Etno-sembolistler toplumların bugününü anlamak için geçmişle kurdukları bağların içeriğine odaklanmaktadır. Bu şekilde modernistlere yöneltilen eleştirilerin temel kaynağı olan

milletlerin iç dünyalarını anlama noktasında bir düzeltme veya bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Toplumların iç dünyalarını anlayabilmek için toplumların geçirdiği ideolojik çatışmaları ve değişimleri titizlikle analiz etmek gerekmektedir. Anthony D. Smith'e (2017) göre "Etno-sembolik bir analizin başlıca kuramsal görevi, tarihsel bir kültür topluluğu türü olarak milletin kültürel tarihini sunmaktır." (s. 58).

Bu itibarla milletlerin oluşumu, bu süreçte milliyetçiliklerin rolü ve sonrasında ise milletlerin devamlılığı ve değişimi konularının etno-sembolist analizin temelini oluşturduğu söylenebilir.

İki Tarz-ı Siyaset: Erol Güngör'ün Düşüncesinde Modernleşme-Batılılaşma Gerilimi

Erol Güngör 1938'de Kırşehir'de doğmuş ve liseye kadar olan eğitimini bu şehirde tamamlamıştır. Ahi Evran Camii imamı olan dedesi ve çevresinin etkisi ile Güngör, gençlik yıllarında Arapça öğrenerek başlıca Türk-İslam eserlerini okumuştur. Bu süreçte İslam ve millî kültür gibi konulara ilgisi oluşmuştur. Daha sonra İstanbul Üniversitesini kazanmış ve burada tanıştığı hocası Mümtaz Turhan'ın yönlendirmesiyle Edebiyat Fakültesini tamamlamıştır. Aynı üniversitede doktorasını sosyal psikoloji alanında tamamlamış ve akademik hayatı boyunca bu alanda birçok eser vermiştir (Güngör, 1996). Keza Güngör'ün gençlik yıllarından itibaren alakadar olduğu kültür, İslam, millî kimlik gibi konulara da ilgisi artarak devam etmiş ve özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda bu konuda çok kıymetli eserler vermiştir. Güngör'ün kültür ve millî kimlik konularındaki görüşlerini anlamak için öncelikle modernleşme ve batılılaşma hususundaki fikirlerini özetlemek elzemdir.

Türkiye'de siyasal düşünce alanında önemli bir düşünür olarak arzıendam eden Erol Güngör, modernleşme üzerine geliştirdiği bakış açısıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Güngör'ü modernleşme konusunda öne çıkaran düşüncesi, Batılılaşmanın sonuçlanacağı alanlara odaklanmasıdır. Bir başka cümleyle ifade edildiğinde Ziya Gökalp'ten tevarüs edilen hars-medeniyet ayrımından farklı olarak Güngör'ün "Batılılaşmanın" diğer bir tabirle "modernleşmenin" yankı bulacağı alanlar üzerine odaklanması ve söz konusu alanlarda modernleşmenin akıbetini sorgulaması, ona önem atfedilme nedeni olmuştur (Çiğdem, 2007, s. 78).

Modernleşmenin gidişatına odaklanan Güngör (2003), iki tarz-ı siyasetin peyda olduğunu belirtir. Düşünüre göre tarzların ilki olarak beliren modernleşme, Avrupalıların geliştirdikleri medeniyetten yararlanarak maddi açıdan atılım göstermektir. Güngör'ün düşüncesinde maddi atılımın mümkün kılınmasından sonra varılacak durak, Müslüman-Türk tipi bir gelişmedir. "Türk Batılılaşmasının Osmanlı olarak kalmak, Türk olarak kalmak ve Müslüman olarak kalmak" gibi üç parametreyi içerdiğini ifade eden Ahmet Çiğdem'den (2007, s. 69) yola çıkıldığında Güngör'ün de modernleşme tartışmasında bahse konu edilen çizgiden yana bir tutum sergilediğini belirtmek mümkündür.

Modernleşmenin ardından beliren ikinci tarzın Batılılaşma olduğunu dile getiren Erol Güngör (2010a), söz konusu durumun "Avrupalılaşma" biçiminde cesamet bulduğunu söyler. "Avrupalılaşmanın bir Avrupalı gibi yaşamaya tekabül ettiğini" belirten düşünür, bu yolu seçişin beraberinde "kökten bir kültür değişimini de getireceğinden" söz etmektedir (s. 94).

Modernleşme ve Batılılaşmanın iki farklı siyaset olarak tecessüm ettiğini beyan eden Güngör (2003), modernleşmenin ön koşulunun Batılılaşma olduğu yönündeki argümanın geçersiz olduğunu savunur. İki kavram arasındaki ayrım hususunda daha ileri giden yazar, modernleşmenin Batılılaşmaya dönüşme tehlikesinden dem vurur. Öyle ki bahse konu edilen tehlikenin Türkiye'de görüldüğünü ileri süren düşünür, acil bir rehabilitasyon ve arınmanın gerekliliğini savunur (Güngör, 2010a).

Modernleşme konusuna odaklanan Güngör'ün gündeminde, modernleşme ve Batılılaşma haricinde beliren üçüncü kavram, kültür değişmeleridir. Güngör açısından kültür değişimi bahsinde önemli olan şey, evvela Batı'dan hangi unsurların alınacağı üzerinedir. Güngör için önem arz eden ikinci husus ise iktibas edilen unsurların kültür mirası üzerinde ne tür etkiler bırakacağına ilişkindir.

Kültür değişmeleri bahsinde Ziya Gökalp'i merceğine alan Erol Güngör (2010a) açısından Gökalp'in önerdiği hars-medeniyet ayrımı sorunludur. Teknolojinin ithalatı sürecinde harsın diğer bir tabirle kültürün dokunulmazlığını savunan Gökalp'in karşısında Güngör farklı bir tavır sergiler. "Teknolojiyle birlikte anılan medeniyetin tüm dünya kültürlerinin bileşkesi olduğundan söz eden" Güngör, "teknolojinin aktarımı sırasında kültürel etkileşimlerin mukadder olacağını" dile getirir (s. 100). Bir başka cümleyle ifade edildiğinde düşünür "teknoloji alanındaki değişimlerin ister istemez manevî olana işaret eden kültürel alanda da değişimleri tetikleyeceğini" ifade eder (Güngör, 2003, s. 17). Bu açıdan Güngör'ün nezdinde hars ve medeniyet arasında başka bir ifadeyle manevi olan ile maddi olan arasında bir ayrımın olması mümkün değildir.

Modernleşme sürecinde Gökalp'in Batı'nın teknolojisinin alınması ancak kültürünün alınmaması gerektiğine işaret eden hars-medeniyet ayrımına karşı çıkan Güngör (2003), "millî kültürün gelişimi için Batı ile olan kültürel etkileşimlere ihtiyaç olduğunu" iddia eder. Düşünür, "Gökalp'ten tevarüs eden hars ve medeniyet ayrımının hâlen tartışılıyor olmasının talihsizlik olduğunu" söyler. Zira Güngör'e göre hars ve medeniyet ayrımının savunulması deyim yerindeyse meleklerin cinsiyetinin olup olmadığının tartışılmasıyla eş değer niteliktedir. Eski formlar ve muhtevalardan azade olamayan kültürün durağan hâle geleceğini ileri süren Güngör, böyle bir durumdan kurtulmanın ancak "kültürel değişimler" ile mümkün olacağını söyler (s. 45).

Batı medeniyeti ile karşılaşma esnasında aktarılan teknoloji haricinde yaşanacak kültürel değişmelerden çekinmeyen Erol Güngör (1998), söz konusu tutumunun sebebini kültü-

rün ağırlığına bağlar. Daha açık biçimde ifade edildiğinde teknoloji bazlı değişmenin hızı karşısında çelik çekirdeğe sahip kültürün değişiminin yavaş olacağını öngören Güngör, Türkiye'deki milliyetçi-muhafazakâr düşünürlerden farklı bir tavır içerisindedir. Türkiye'nin Batı coğrafyasındaki medeniyetlerle karşılaşmasından "köklü bir dönüşümden ziyade tedrici bir değişimin hasıl olacağı argümanı", Güngör nezdinde muteberdir (s. 80).

Gökalp tarafından formüle edilen ve Türkiye'deki siyasal düşünce tarihinde köklü bir damara işaret eden hars-medeniyet ayrımının banisi olmaktan ziyade Güngör (1998, s. 80; 2010b) için evlâ olan şey, "Batı medeniyetinden akseden kültürü ve medeniyeti sağlam bir millî kültür ile karşılayabilmektir.". Bu anlamda Güngör için önem arz eden soru, Batı'dan tevarüs eden kültürün ve teknolojinin farklı alanlardaki serüveninin nasıl yönetileceği üzerinedir. Bahse konu edilen soruya cevaben düşünür, temeli sağlam olan bir kültür refakatinde modernleşme sürecinin karşılanması ve idare edilmesinin Türkiye açısından selamete işaret ettiğini ileri sürer.

Türkiye'deki kültürün türlü olumsuzluklar karşısında güçlü kalabilmesi için modernleşme sürecinin bir çıktısı olarak tecessüm eden kültürel değişmelere açık olması gerektiğini savunan Erol Güngör (2003), "bu sayede şahsiyet kazanılabileceğini" ifade eder (s. 46). Türkiye'de kültürel bir şahsiyetin olup olmadığı sorusunun peşinden giden Güngör, Türkiye'deki modernleşme süreci üzerine eğilir. Türkiye'deki modernleşme tecrübesini Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti dönemi biçiminde irdeleyen Güngör'ü takip ederek bahse konu edilen iki döneme ilişkin bakış açısının irdelenmesi yerinde olacaktır.

İki Tarz-ı Siyasetin Türkiye Düzlemindeki Serencamı: Erol Güngör'ün Osmanlı ve Türkiye Modernleşmesine Bakışı

Türkiye'deki modernleşme süreci üzerine eğilen Erol Güngör (2007), "kırılma noktası olarak II. Mahmut dönemine önem atfeder". Modernleşme sürecinde önemli bir durağa işaret eden Tanzimat'ın temellerinin de II. Mahmut döneminde atıldığını ifade eden Güngör, "Yeniçeri Ocağı'nın lağvından dolayı bu dönemi modernleşmenin başlangıç anı" olarak tanımlar (s. 16).

II. Mahmut döneminden sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşmenin ikinci durağı Güngör'ün (1959) nezdinde Tanzimat Dönemi'dir. Tanzimat'ın modernleşme çabaları dâhilinde önemli bir aşamaya tekabül ettiğini belirten Güngör'ün bakış açısı zaman içerisinde değişmiştir. İlk değerlendirmesinde Tanzimat ile asıl hedeflenen şeyin Türk devletinin hükümranlığının sınırlandırılması olduğunu ileri süren Güngör, söz konusu hedeften dolayı ileri vadede Türk kültürünün Hristiyanlığın istilası altına girmesinin kaçınılmaz bir son olacağından söz eder. Bu açıdan Güngör'ün (2010a) katında Tanzimat'ın Türk devleti ve kültürüne bir hakaret olmaktan öte hiçbir alameti söz konusu olamazdı.

Güngör'ün (2007) Tanzimat modernleşmesine bakış açısı zaman içinde değişmiştir. Bahis konusu tutumuna 1982 yılında ilk baskısı yapılan *Dünden Bugünden: Tarih-Kültür ve*

Milliyetçilik başlıklı eserinde yer verdiği "Tanzimat Üzerine Birkaç Not" başlıklı metinde rastlamak mümkündür (s. 16). Söz konusu metne Güngör, Tanzimat'ın siyasal, toplumsal, iktisadi ve kültürel sahada derin etkiler bırakan bir hareket olduğunu; o alanların hepsini incelemenin, fayda ve zararlarının tespit edilmesinin gerektiğini belirterek başlar. Bu açıdan Güngör'e göre esas atılması gereken adım; Tanzimat üzerine ezberden, peşin hükümden ve yanlış kanaatlerden vazgeçilmesidir. Düşünür, bu sayede Tanzimat konusunun yeniden ve ciddi bir şekilde ele alınmasının mümkün olacağını belirtir. Böylelikle bilgisine sahip olunmayan bir dönem hakkında gelişigüzel yorum yapma gibi bir durumdan uzak durulmuş olacaktır.

"Tanzimat modernleşmesini yöneten elit grubun imparatorluğu buhrandan kurtarma gayreti içerisinde olduğunu" ifade eden Güngör (2003, s. 20), o gruptaki aktörlerin konjonktür dâhilinde hareket ettiklerini ve parçalanmayı önlemeye çalıştıklarını dile getirir. Tanzimat Dönemi elitinin Batı devletlerinin baskısı karşısında bunaldığını söyleyen düşünür, "Batılı devletin dümen suyunda gitmekten başka bir çarenin Tanzimat eliti için söz konusu olmadığını" beyan eder (Güngör, 2007, s. 21).

Tanzimat Dönemi'nde takip edilen modernleşme siyasetinin "II. Abdulhamit dönemine de sirayet ettiğini" ifade eden Güngör (2007), mezkûr dönemde yürütülen "Osmanlılık ve İslâmcılık politikalarının da Tanzimat dönemindeki gibi devleti ayakta tuttuğunu" belirtir (s. 22).

II. Abdulhamit sonrasında beliren Meşrutiyet Dönemi'ndeki modernleşme politikalarını da merceğine alan Erol Güngör (2007), bu dönemde de "Tanzimat dönemine bağlı kalındığını" beyan eder. Ne var ki düşünür, "Meşrutiyet döneminde Tanzimat dönemindeki kadar bir başarı sağlanamadığını" iddia eder. Güngör'ün nezdinde Meşrutiyet Dönemi'nin elitleri dış politika ve modernleşme gibi alanlarda her ne kadar Tanzimat siyasetini takip etseler de o dönemdeki aktörler kadar başarı gösterememişlerdir (s. 22).

Güngör'ün Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki modernleşme hareketleri üzerine geliştirdiği bakış açısı ele alındığında, yazarın genel anlamda olumlu bir intibaya sahip olduğu belirtilebilir. Bu açıdan Erol Güngör için "Osmanlı modernleşmesi, yerel değerlerden vazgeçilmeyen, ehven bir modernleşme hüviyetindedir." (Ergüç, 2013, s. 88).

Modernleşme ve Batılılaşma arasındaki sarkacın modernleşme kısmına Osmanlı İmparatorluğu'nu yerleştiren Erol Güngör (1966b), Batılılaşma kısmına ise Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönemini koyar. Mezkûr dönemde Batılılaşma pratiklerini irdeleyen Güngör, evvela dildeki Batılılaşma siyasetine değinir. Cumhuriyet Dönemi elitlerinin Batılılaşma ile murat edindikleri şeyin yeni bir neslin inşası olduğunu söyleyen düşünür, söz konusu inşa sürecinde Osmanlı-Türk kültürünün görmezden gelindiğinden söz eder. Bu açıdan yeni şartlara göre yetişen nesil, Güngör açısından geçmiş zamanın bilgisinden yoksun bir şekilde kültürlenmek zorunda bırakılmıştır.

Dil alanındaki tasfiye siyasetinin olumsuz çıktısının belirdiği yer, Güngör'e (2007) göre bilim alanıdır. Düşünür "inkılap politikasını icra eden elitlerden kaynaklı olarak Türkiye'de bilimsel düşüncenin zarar gördüğünü" iddia eder (s. 49). İnkılapçıların tam da bu esnada Mustafa Kemal Atatürk'e sığındıklarını ifade eden Güngör, bu durumu talihsizlik olarak tanımlar.[3] Zira Güngör'ün (2007) gözünde "Atatürk'e sığınma" tercihi, Orta Çağ skolastisizmini yeniden üretmekten başka bir şey ifade etmemektedir (s. 50).

Elitler tarafından tercih edilen dilde modernleşme siyasetinin vahametinden söz eden Erol Güngör (2007), "söz konusu alandaki reformların başıboş, ırk temelindeki milliyetçiliğe meyyal, yeniciliğe tapınan köksüz nitelikte olduğunu" ifade eder. Düşünür, bahse konu edilen niteliklerinden dolayı "dil modernleşmesinin zaman israfından başka bir şey olmadığını" söyler (s. 52).

Dil alanındaki değişmelere denk düşen kavramın devamlı bir ihtilal olarak tanımlanabileceğini söyleyen Güngör (2007), söz konusu kavramın bir kurumun ortadan kalkana kadar sürekli olarak yıpratılmasına işaret ettiğini belirtir. Bu anlamda Güngör, dil alanında geçmiş zamandan tevarüs eden kültürün ve geleneğin modernleşmenin gadrine uğradığını beyan eder. Modern dilin geleneksel olandan yoksun bir içeriğe sahip olduğunu dile getiren düşünür; yüzlerce yılın gerçeğinin, tecrübesinin, zihninin heba olduğunu iddia eder. Bu açıdan dilin edebiyatının, folklorunun, biliminin, metafiziğinin yok edildiğini vurgulayan Güngör, Türk milletinin yeniden bir kimlik kazanma sürecine itildiğini öne sürer.

Batılılaşmanın dil alanındaki yansımalarından sonra din alanındaki serencamını da konu edinen Erol Güngör (1974a), bu noktada ilk olarak "Cumhuriyet elitinin din konusundaki cehaletinden" söz eder. Güngör'e göre din konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmayan siyaset elitinin Osmanlı geçmişinin karşısında kendisini konumlandırması ve geçmiş zamanın kural ve kurumlarına karşı tavır alması, söz konusu cehaletin önemli bir emaresidir. Bununla birlikte Cumhuriyet elitinin dine karşı tavır aldığını ileri süren düşünür, bu tavrın 1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren aşama aşama terk edildiğini ifade eder (s. 1).

Cumhuriyet'in kuruluş ve erken inşa döneminde elitlerin içerisinde bulunduğu cehaletin ve takip ettikleri politikaların yansımalarının toplumda görüldüğünü belirten Erol Güngör (2007), cemiyetten kopuşun yaşandığını ifade eder. Söz konusu kopuşun din alanındaki tecessümünün yabancılaşma olduğunu söyleyen düşünür, Türkiye vatandaşlarının önemli bir kısmının din bilgisinden uzak biçimde yaşamlarını idame ettirdiğinden söz eder. Yazar açısından bu durumdan kaynaklanan sıkıntı, yabancılaşan neslin uzun vadede Türkiye Cumhuriyeti dâhilindeki yönetim mercilerinde karar verici konuma gelmesidir.

[3] Dildeki modernleşme pratiklerine karşı çıkan Erol Güngör (1966a), diğer siyaset elitlerinden farklı olarak Mustafa Kemal Atatürk'ü söz konusu pratikle ilintili kılmama konusunda özenli davranır. "Dil devrimi diye bir kavramın olamayacağından" söz eden Güngör, söz konusu terimin Atatürk İnkılapları arasında olmadığını, bu açıdan "ham bir hayalden öte bir şeye varmadığını" belirtir (s. 4).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve erken inşa döneminde sergilenen modernleşme pratiğinin olumsuz bir yansımasının 1960'lı ve 1970'li yıllardaki karşılığı, Güngör (1998) açısından "Marksizm"dir. Türkiye'de Marksizm perspektifinden düşünen ve pratik sergileyen insanların, erken dönemde dine ve dile yabancılaşan insanların mirasçısı olduğu argümanı Güngör tarafından ileri sürülür ve savunulur (s. 358). Düşünüre göre "kuruluş dönemindeki elit inkılapçı kesim ile sonrasındaki Marksist kesimin ortak karakteri, yarı aydın, Batı hayranı ve halkın ferasetinden bihaber olmalarında saklıdır." (Güngör, 1974b, s. 1). Bu anlamda Erol Güngör'ün (1974c, 1998) nezdinde Erken Cumhuriyet Dönemi'nin elitleri ile 1960'lı ve 1970'li yılların Marksist olarak nitelediği düşünürler, millî olarak tanımladığı kültüre yabancılaşmış kesimler hüviyetindedir. Millî kültürün asli unsurlarından birinin İslam olduğunu düşünen Güngör açısından yabancılaşma, İslam dinine mesafe konusundadır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde din alanında inkılap eliti tarafından hayata geçirilen yeniliklerin ilerleyen dönemde sol, bir diğer deyişle Marksist kesimler tarafından savunulduğunu ifade etmesi, Güngör'ün düşüncesinde her iki kesimi de iltisaklı kıldığını göstermektedir.

Modernleşme üzerine bakış açısını modernleşme ve Batılılaşma ayrımı üzerine inşa eden ve Osmanlı İmparatorluğu'nu modernleşme, Türkiye Cumhuriyeti'ni ise Batılılaşma ile tanımlayan Erol Güngör; Batılılaşmadan kaynaklanan yaraların tedavisi ve genel düzlemde görülen semptomların rehabilitasyonu için yeni bir millî kimlik inşasının gerekli olduğunu ifade eder. Modernleşme sürecinin merkezinde millî kimliğin bulunduğunu belirten Güngör, millî kimliğin yeniden tahayyülünün mümkün kılınmasından sonra alternatif bir modernliğin de tesis edileceğini ileri sürer. Güngör'ün önerdiği yeniden inşa sürecinin geçmiş zamanın yeniden tahayyülünü de içerdiği bilgisi dikkate alındığında, söz konusu tahayyülün milliyetçilik kuramlarından biri olan etno-sembolizm perspektifinden okunması önem arz etmektedir.

Geçmiş Zamanı Yeniden İhya Etme Teşebbüsü: Erol Güngör'ün Tahayyülünde Millî Kimliğin İnşası

Erol Güngör geçmişin yeniden anlamlandırılması konusuna özel bir önem atfetmektedir. Modernleşme sürecinde tecrübe edilen köklü değişimlerden hoşnut olmayan Güngör, bu süreçte beliren siyasal ve toplumsal alanlardaki sancıların rehabilitasyonu noktasında geçmiş zamanın yeniden tanzim edilmesini önerir. Bu noktada Güngör'ün kaygısı; geçmişe hasret duymak ya da geçmişi o hâliyle diriltmek, olduğu şekliyle devam ettirmek değildir. Zira Güngör (1980) "bu nitelikteki bir davranışın duygusallığa işaret ettiğini" belirtir. Güngör'e göre rasyonel olan hareket, geçmişin yeniden tanımlanmasıdır. Düşünür; bu pratik sayesinde millî bir hafıza kazanılacağına, bu sayede Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki inkılapçı elitlerin türevi olan sol akımlara mevzi kaybettirmenin mümkün olacağına kanaat getirir (s. 13). Etno-sembolist kuramın önde gelen temsilcilerinden ikisi olan Anthony D. Smith'in (2002, 2013) ve John A. Armstrong'un (2018) geçmişin yeniden tahayyül edilebildiği yönündeki düşünceleri dikkate

alındığında, Güngör'ün de o daire dâhilinde bir pratik sergilediğini düşünmek mümkün görünmektedir.

Türkiye'de millî kimliğin yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunan Erol Güngör, yeni dünyanın şartlarına uymayan geçmiş zaman kıymetlerinin yeniden tanımlanmasını savunur. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde tesis edilen etno-seküler kimlik karşısında yeni bir kimliğin inşa edilmesi gerektiğini ifade eder. Etno-sembolizm kuramında "millî cemaat içerisindeki farklı gruplar arasında geçmişin tahayyülü konusunda çatışmalar yaşandığı bilgisi" hatırlandığında (Smith, 2017, s. 50), Güngör'ün de etno-seküler kimliğin savunucularıyla bir çatışma içerisinde olduğu bundan dolayı da yeni bir tasarım arayışında olduğu söylenebilir. Bahse konu edilen çatışma durumunun yanı sıra "millî kimliğin her an yeniden tanımlanabilir olması durumunun" da (Greenfeld, 2017, s. 36) Güngör'ün düşüncesinde belirgin olduğunu belirtmek mümkündür.

Güngör (1978) "kimliğin yeniden üretimi sürecinde başvurulacak adresin Batı medeniyeti olduğunu" ileri sürer. Güngör "millî kimliğin inşa pratiğinde Batı coğrafyasındaki toplumların Türkiye'den daha iyi seviyede olduklarını" iddia eder (s. 588). Düşünüre göre "Batı medeniyetinden iktibas edilecek bir metodoloji refakatinde geçmiş merkezli değerler yeniden tanımlandığında yeni nesillerin nezdinde itibar gören bir millî kimliğe ulaşmak" işten bile olmayacaktır (Güngör, 1998, s. 261). Güngör'ün (1998) nezdinde millî kimliğin geçmiş kısmını yeniden inşa edecek, daha açık olarak "Osmanlı İmparatorluğu'nu Türkiye Cumhuriyeti bünyesindeki kimliğin önceli kılmaya ehil olan kesim milliyetçilerdir" (s. 93).

Millî kimliğin inşa sürecine odaklanan Erol Güngör (2010a), yeniden tanımlanacak değerlerin en önemli bileşenlerinden biri olarak Osmanlı İmparatorluğu'nu ilan eder. Bu noktada Türk milliyetçiliğinin önde gelen simalarından biri olarak tecessüm eden Ziya Gökalp'i eleştirir. "Gökalp'i Osmanlı İmparatorluğu tarihini yanlış aktarmakla" itham eden Güngör, onu "Türk tarihini anlamayanların en kaliteli örneği" olarak tanımlar (s. 81). Erol Güngör, Osmanlı Devleti'nin tarihini Türkiye Cumhuriyeti'ndeki modern kimliğin bünyesine eklemleme çabası içerisine girer. Etno-sembolist akımın önde gelen bir düşünürü olan Anthony D. Smith'in (2017) "millî kimliği hatıra, gelenekler ve değerler üzerine inşa etmesi" fikrinin (s. 45) Erol Güngör tarafından yeniden üretildiği söylenebilir. Daha açık biçimde ifade edildiğinde; Güngör'ün Osmanlı İmparatorluğu dönemini Türkiye'deki modern millî kimliğin hatırası olacak biçimde tasarladığı, modern dönemde o hatıraya elitler nezdinde hürmet gösterilmesini istediği, bu açıdan etno-sembolizm kuramıyla uyumlu hareket ettiğini ifade etmek imkân dâhilindedir.

Güngör'ün (2010b) hafızasında Türk millî kimliğinin kökü Osmanlı Devleti'ne dayanır. Düşünüre göre Osmanlı İmparatorluğu Türk milleti için yaşayan, canlı bir tarihe işaret eder. Bu bağlamda Osmanlı geçmişinin Güngör üzerinde derin bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu sebeple Güngör "üstün bir kültüre referans veren Osmanlı geçmişinin görmezden gelinmemesi

gerektiğini" vurgular (s. 77). Nihai olarak Güngör'ün nezdinde Osmanlı İmparatorluğu, Türk millî kimliğinin inşasında geçmişten tevarüs eden bir birikim hüviyetinde bulunmaz bir değere işaret eder. Bu anlamda Osmanlı İmparatorluğu, mazi kabrinin bir hortlağı olmaktan öte bakılan her şeyde hatırlanan, onur duyulan ve gururlanılan bir şan olarak tasavvur edilmektedir (Aslan, 2010).

Osmanlı İmparatorluğu'nu içine alan bir kimlik tahayyülünde bulunan Güngör (1966b); bu geçmişin görmezden gelinmesini değil, aksine bu hususta kimlik tartışmalarında faydalanılabileceğini ileri sürer. Osmanlı İmparatorluğu geçmişinin denkleme katılmasıyla ancak yeni bir medeniyet kurulabileceğini düşünen Güngör, aksi yönde geliştirilen çabanın boşuna bir uğraş olacağını belirtir. Güngör, bu konu üzerine şu değerlendirmede bulunur: "Anadolu'nun bir Türk vatanı olduğunu göstermek için eski çağlarda burada yaşamış kavimleri de Türk saymanın lüzumu yoktu. Türk tarihi milletimize hamle gücü verebilecek her şeye sahip bulunurken, Hititlerden ve Sümerlerden medet ummanın ne faydası vardı?" (s. 4). Günümüz milletlerinin geçmişteki etnik toplulukların devamı olduğunun iddia edildiği etno-sembolizm bağlamında yorumlandığında (Smith, 2002, 2009), Güngör'ün düşüncesinde günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin etnik kökünün bir parçasının Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunduğu argümanının savunulduğu anlaşılır. Bu açıdan Osmanlı İmparatorluğu'nun hesaba katılmadığı hiçbir denklemde Türk millî kimlik inşasının mümkün olamayacağı argümanı savunulmaktadır.

Güngör (2003), Cumhuriyet'in erken dönemindeki tarih yazımında Türk tarihinin Osmanlı İmparatorluğu'na tekabül eden kısmının adeta bir "gaflet uykusu dönemi" olarak tasvir edildiğini ileri sürer. "Cumhuriyet dönemi inkılapçı elitinin Osmanlı saltanatına karşı çıkarak" bir varlık kazandığını ifade eden Güngör; bu durumdan kaynaklı olarak söz konusu elitin hem İslam tarihine hem de Osmanlı tarihine karşı çıktığını, modern kimliğin etnik köklerini görmezden geldiğini, daha da ileri giderek "Osmanlı dönemini Türk tarihi içinden atma cüreti gösterebildiğini" dile getirir (s. 77). Güngör (2010b) açısından Türk kimliği kapsamındaki asli unsurlardan biri, eserleriyle ve hatıralarıyla yaşayan Osmanlı tarihidir. Üç kıtaya yayılan Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı devletleri, kültürleri ve milletleri bünyesinde barındırmış olması Güngör'ün nezdinde "muazzam bir olay mahiyetindedir" (s. 77).

Osmanlı: Bir Dünya-İmparatorluğunun Soykütüğü başlıklı eserinde imparatorluğu İbn Haldun'un asabiyet kavramı ile ilişkilendiren Barış Ünlü (2016) "bu kavramın içerdiği kader birliği ve dayanışmanın kan birliğine değil, etkileşime dayandığını, bu sayede imparatorluğun uzun yıllar sürdüğünü" belirtir (s. 30). Bu açıdan Osmanlı İmparatorluğu'nda "etnik birliğine dayalı asabiyet yerine farklı farklı etnik birliklerden gelen insanları barındıran bir sebep asabiyetinin varlığı" (Berktay, 1989, s. 70) ve farklılıklara, kültürel çeşitliliğe müdahale etmeden onlardan vergi, idari, askerî ve bilimsel alanlarda yararlanma pratiği (İnalcık, 2017, s. 206; İren v.d., 2017, ss. X-XI; Ögel, 1991, ss. 348-366; Ünlü, 2016, s. 69) Güngör'ün ilgisini çeken

sebeplerdir. "Asabiyet dairesi içerisinde sergilenen pragmatizm sayesinde devamlılığın sağlanabilmiş olması" (Ünlü, 2016, s. 131) Güngör'ün (2010a) Osmanlı'ya ilgisini pekiştirir niteliktedir. Nitekim imparatorluk bünyesinde bütünlük prensibinin her türlü meselenin üzerinde tutulduğunu belirtmesi, söz konusu durumun sarih bir göstergesidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda tebaanın adalet dairesi içerisine alınmasına işaret eden "nizam-ı alem" kavramının da (Oktay, 2017, s. 36; Barker, 1995, s. 44) Erol Güngör'ün Osmanlı'ya atfettiği olumlulukla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Osmanlı geçmişini içeren ve Türk kimliği ile İslam dini arasında bir terkip kurmaya çalışan Erol Güngör (2003), Osmanlı mirasını Türk milliyetçiliği içinde ayrıcalıklı bir konuma yerleştirme çabası sergiler. Güngör, bu pratiğin nedenini "Türk kimliğinin iyi tanınmasını mümkün kılmak olarak açıklar." (s. 74). Söz konusu çaba, Türk tarihinin ve kimliğinin bileşeni olarak İslam dinini kabul etme üzerinedir. Başka bir cümleyle ifade edildiğinde İslam medeniyetine yer verilmeyen bir kimlik tasarımı, Güngör'ün gözünde şer olana işaret eder niteliktedir. "Geçmişten gelen bağların modern millî kimliğin nüvesinde yer aldığını" ifade eden etno-sembolist düşünce bağlamında okunduğunda (Smith, 2017, s. 42), Güngör'ün de etno-sembolist bir bakış açısıyla İslam dinini Türk kimliğinin bir parçası olarak tanımladığını, onun modern dönemde de var olmasını savunduğunu belirtmek mümkündür. Bu anlamda Güngör'ün zihin dünyasında İslam dininin modern Türk kimliğine ruh ve biçim veren bir bağ ya da bir bakiye olarak tasarlandığı ifade edilebilir.

Kimlik tasavvuru içerisinde geçmiş zamana dair gurur duyulacak hatıraların olması gereğinden söz eden düşünüre göre İslam dininin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yer verilmediği bir tasarımdan kıvanç hissetmek gayrimümkündür. Bu nedenledir ki Güngör (2003) "Cumhuriyet'in erken döneminde Osmanlı ve İslâm gibi iki kadim unsurun millî kimliğe dâhil edilmemiş olmasının hüzne ve gurur kaybına sebebiyet verdiğini" ilan eder (s. 75). Kırılan onurun tamiratı için Güngör (2010a) açısından elzem olan şey; reddi mirastan vazgeçmek, Osmanlı ve İslam ile barışmaktır. Güngör, tam olarak sözünü ettiği barışı sağlama çabası içinde olduğunu bildirir. "Onur duyulacak bir geçmişi ve aileyi muhtevasında tutan bir millî kimliğin inşasıyla sadra şifa olmayı amaç edindiğini" deklare eder (s. 147). Nihayetinde etno-sembolist yaklaşımın düşünürü olan Smith'in (2002) kimliğin yeniden yorumlanma nedenini milletin üyelerine ve dışarıdakilere uygun bir geçmiş inşası olarak açıklamasının karşılığının Güngör'de görüldüğünü söylemek mümkündür.

Türk kimliğinin geçmişini yeniden tahayyül etmek isteyen, bu açıdan Osmanlı İmparatorluğu'nu yeni formülasyona dâhil etmeyi savunan Erol Güngör (2010a) açısından imparatorluğun kıymetiharbiyesi güçlü bir devletin ve ona bağlı olarak güçlü bir ordunun varlığı ile malûldür. Devletin bütünlüğü ve üstünlüğü merkezinde Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulduğunu ifade eden düşünür, Cumhuriyet Dönemi'nde zikredilen ordu-millet lafzının da buradan

aksettiğini dile getirir. Bu açıdan Cumhuriyet'in erken dönemindeki millî kimliğin inşa sürecinde böyle bir mirasın görmezden gelinmesi, Güngör'ün zihninde büyük bir talihsizlikten başka bir şey değildir.

Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte İslam dinini de Türk millî kimliğinin bir bakiyesi olarak eklemlemeyi amaçlayan Erol Güngör (1997), "Türklüğün yaşam sebebinin İslâm olduğunu" savunur. "16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar geçen zaman aralığında İslâm dininin Türk hâkimiyeti ile temsil edildiğini" belirten Güngör, bu durumun "Türklüğe gurur verdiğini" öne sürer (s. 149). Güngör'e göre İslam dininden münezzeh bir Türk millî kimliğinin tasavvur edilmesi akla zarar mahiyettedir. İslam dininin Türk kimliği için vazgeçilmez bir unsur olduğunu ifade eden Güngör'ün (1995) şu ifadesi ona verdiği önemi açıklayıcı niteliktedir:

> Türklerin Müslüman olmaları hem İslâm tarihi, hem Türk tarihi bakımından, dolayısıyla bütün dünyâ için pek önemli bir olaydır. Bu sâyede Türkler birliğe kavuşmuş ve eriyip yok olmaktan kurtulmuşlardır. Bugün yeryüzünde Müslüman olmayan Türk yoktur ve Müslüman olunca kaybedip yok olan bir Türk topluluğu mevcût değildir. Ama Türk soyundan gelmiş birçok topluluklar vardır ki, bunlar İslâm'dan başka dînlere girmekle hem dillerini, hem köklerini unutmuşlar; tamamen karakter değiştirerek kaybolup gitmişlerdir. Tuna Bulgarları bunun tipik misalidir; bu Türk topluluğu Hristiyan olarak İslavlaşmışlar, bambaşka bir millet olmuşlardır. Şimdiki Bulgarlar'ın Türklük'le en ufak bir ilişkisi kalmamıştır (s. 68).

İslam dininin Türk kimliğine onur verdiğini savunan Erol Güngör, bahsettiği onurun Türklerin büyüklüğü konusunda olduğunu belirtir. Düşünüre göre İslam dairesi içerisinde yer alan Türkler, Acemler ve Araplar ile birlikte Orta Doğu'nun kadim halklarından biri olma şerefine erişmek mümkün olabilmiştir. Erol Güngör'ün modern kimliğin şanlı bir bileşeni olarak İslam dinini öne çıkarması, etno-sembolist akımın kuramcısı olan Anthony Smith'in (2017) millî kimlik tanımında geçmiş bağların önemini vurgulaması çerçevesinde okunabilir.

Millî kimliğin ve ona bağlı olarak geçmişin yeniden tahayyül edilmesi bağlamında İslam dini üzerine eğilen Erol Güngör (1997), *İslâmın Bugünkü Meseleleri* başlıklı eserinde İslam dinini Türk millî kimliğinin asli unsuru olacak biçimde yeniden tanımlamaktan söz eder. Millî kimliğin millî birlik ve homojenliğin üzerine inşa edildiğini ifade eden Güngör, Türkiye'de söz konusu inşanın istikametinin henüz nihayete ermediğini belirtir. Kimliğin yeniden tanımlanma sürecinde dâhil edilmemesi gereken yegâne unsur ise düşünüre göre sosyalizmdir. Güngör'ün (1997) düşüncesinde "sosyalizm, eskiye karşı düşmanlığın sergilendiği bir ideolojiye tekabül eder" (s. 116). Bu izlek takip edildiğinde millî kimlik tasarımında geçmiş zamanın daha açık bir ifadeyle Osmanlı İmparatorluğu ve İslam'ın ihtivasını savunan Güngör'ün ona zarar vereceğine kani olduğu sosyalizme mesafeli durduğu net biçimde görülmektedir. Tabiatıyla Güngör'ün nezdinde İslam, Türklük ve Osmanlı terkibinden müteşekkil olan millî kimliğin sosyalizm ile bütünlenmesi, imkân ve ihtimalin dışında bir duruma işaret etmektedir.

Millî Kimliğin İnşası ve Tasavvuf

Millî kimliğin inşasında geçmişin yeniden tahayyül edilmesi bağlamında İslam dini üzerine eğilen Erol Güngör, tasavvuf kavramını öne çıkarır. Başka bir cümleyle ifade edildiğinde geçmişin yeniden tasarımı konusunda Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte İslam dinine de yer veren düşünür, tasavvuf merkezinde bir millî kimlik inşasının evla olduğuna kanaat getirir. *İslâm Tasavvufunun Meseleleri* başlıklı eserinde Güngör (1993) "tasavvufun bireysel yaşantıya odaklandığını" vurgular ve "İslâm'ın bir parçası olması sebebiyle incelenmeye değer" olduğunu belirtir (ss. 9-13).

Tasavvufu yeni kimliğin nüvesi olarak değerlendiren Güngör (1993), onu İslam mistisizmi olarak tanımlar. Güngör, İslam'daki mistisizmin Hristiyanlık dinindekinden farklı olduğunu ifade eder. Güngör'e göre "İslâm mistisizmi iç tecrübe ve iç bakış tarzına dayanır" (s. 15). Düşünür "söz konusu tarzın sezgiye dayanan bir bilgi anlayışı olarak belirdiğini" ifade eder. "Bu açıdan tasavvufun salt duyu merkezli bilgiden ziyade metafizik olanı da muhtevasında barındıran bir bilgi türüne işaret ettiğini" vurgular (Güngör, 1993, ss. 117-122). Güngör'ün (1993) nezdinde "tasavvuf, maddî olanın manevî olana karşı üstünlüğünü engelleyen bir çerçeveye işaret eder." s. 55).

Güngör, tasavvufa referans veren sezgi merkezinde ilk olarak Hint düşüncesine odaklanır. Hint düşüncesi bünyesinde yer verilen "madde ve ruh etkileşiminden" (Meriç, 2018, s. 92; Meriç, 2021, ss. 245-246) Güngör'ün etkilendiğini söylemek bu noktada mümkündür. Nitekim Hint düşüncesindeki kritik konunun madde ve ruh birliğine işaret eden varlıkta birlik mefhumu olduğunu düşünmektedir. Varlıktaki birlikten sezginin husule geldiğini ifade etmesi de kendi sezgi formülasyonunun Hint düşüncesinden kaynaklandığına açık bir delalettir (Güngör, 1993).

Güngör'ün kimliği tasavvuf merkezinde yeniden tasavvur etmesi, onu Hint düşüncesinin akabinde Antik Yunan filozofu Platon'a götürmüştür. Daha açık biçimde ifade edildiğinde tasavvuf merkezinde millî kimliği tanımlayan Erol Güngör, Platon'un düşüncesinden harç mahiyetinde yararlanma yoluna gitmiştir. Platon'da rastlanan akıl ve ruhun başka bir ifadeyle ide ve nesnenin birliğine dayanan tinin, Erol Güngör'ün (1993) düşüncesine yansıması bu noktada görülmektedir. İdealize ettiği tasavvufun muhtevasında Platon'da tesadüf edilen "ruh ve beden birliğinin olacağından" söz etmesi, Güngör üzerindeki Platon etkisini açık biçimde gösterir niteliktedir (s. 31).

Platon izleğini tasavvuf bağlamında takip eden Güngör'ün İslam tasavvufunu ve ona bağlı olarak millî kimliği yeniden tanımlama serüveni içerisinde bir sonraki durağı Plotinus'tur. İçerisinde yaşanan dünyanın "akıl, ruh ve maddeden" müteşekkil olduğunu söyleyen Plotinus'un (Johansen, 1998, s. 545), Güngör'ün (1993) düşüncesinde yankı bulduğu yer, madde ve ruhun birliği noktasıdır. Güngör'ün Plotinus üzerine eğilme sebebi, Plotinus'ta ruhtan ve sezgiden soyutlanmış akıl ile hakikatin idrakine varılamayacağı yönünde bir bilginin

bulunduğunu düşünmesidir. Bu bağlamda Plotinus'un madde, akıl ve ruh birliğini sağlayan bir düşünür olduğunu ifade eden Güngör'ün, tasavvufa ilişkin olarak geliştirdiği ide ve nesne birliğine bağlı formülasyonda Plotinus'tan etkilendiği ifade edilebilir.

Hint ve Antik Yunan medeniyetinden sonra Güngör'ün tasavvuf bağlamında odaklandığı kültürel miras Avrupa coğrafyasına ilişkindir. Avrupa coğrafyasında pozitivizm dairesi içerisinden refleks geliştiren düşünürlerin karşısında Güngör, Henry Bergson'a başvurur. Zamanın kendilik üzerindeki etkisi üzerine düşünen Bergson'un (2011) varlığın salt madde ile anlaşılamayacağı ancak ideyle birlikte idrak edilebileceği yönündeki görüşünün Güngör'ün düşüncesine sirayet ettiği söylenebilir. Bu açıdan Bergson tarafından beyan edilen varlığın ide ve nesne birliğine dayanan metafiziksel bir sezgi ile anlaşılabileceği formülasyonunun Erol Güngör'de de aksettiğini düşünmek mümkün görünmektedir. Bergson'un sezgi meselesini en hararetli biçimde ele alan düşünür olduğunu söyleyen Güngör'ün (1993), o kavram sayesinde hakikatin idrak edileceği yönünde kanaat getirmesi, Bergson'dan etkilendiğine ilişkin açık bir işarettir. I. Dünya Savaşı'nın akabinde yıkım sürecinin deneyimlendiği Almanya'da o süreçten kaynaklanan problemlere deva mahiyetinde ileri sürülmüş olan "sezgi" kavramı merkezindeki toplumsal birliğin (İrem, 1999, s. 152), Erol Güngör'ün düşüncesinde yeniden tanımlandığı ileri sürülebilir. Daha açık bir cümleyle yaraların tedavisi için icat edilmiş bir kavram olan sezgi refakatinde Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki millî kimlik tasarımından dolayı beliren anomik hâllerin aşılmasının Güngör'ün amacı olduğunu belirtmek imkân dâhilindedir.

Hint, Antik Yunan ve Avrupa medeniyetleri içerisindeki düşünürlerin fikirlerini inceleyen Erol Güngör'ün amacı, nesnenin ide ile anlam bulduğu başka bir ifadeyle maddenin metafizik ile bütünlendiği bir epistemolojinin keşfidir. Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki millî kimlik tasavvurunun pozitivist metodoloji üzerine inşa edildiği kanısını taşıyan Güngör'ün söz konusu nitelikteki kimliğe karşılık olarak yeni bir epistemolojiye dayanan yeni bir tahayyülü savunduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan Osmanlı İmparatorluğu'nun İslam dininin epistemolojik merkezi olarak tanımladığı tasavvufu, pozitivizm dışı bir bilgi kuramı ile donatmak istediğine şahit olunmaktadır. Bahse konu edilen çabasını derinleştirmek isteyen Güngör, sonraki adımda İslam düşünce dünyası üzerine eğilmektedir.

Plotinus ve onun öncülü olduğu Yeni Platonculuk akımı üzerine Türk millî kimliğinin epistemolojik temelini inşa etmek isteyen Erol Güngör (1993), "söz konusu akımın İslâm coğrafyasındaki önemli bir yansımasının Farabi olduğunu" dile getirir (s. 50). Platon'un filozof-kral formülasyonunu İslami terminoloji ile karşılayan Farabi'nin Güngör üzerinde bir etkisi olduğu bu noktada anlaşılır. Bahse konu formülasyonun Güngör'ün tasavvuf idealine yansıması, insan ve Tanrı'nın ontolojik birliği suretindedir. Bu anlamda Hint, Antik Yunan ve Avrupa medeniyetleri kapsamında ifade ettiği metafizikten münezzeh madde olamayacağı yönündeki şiarın, Güngör'ün Farabi idealinde Tanrı'dan bağımsız insan olamayacağı biçiminde nüksettiği görülmektedir. Hint, Antik Yunan ve Avrupa düşünce dünyasında rastlanan ide ve

nesne birliğinin Güngör tarafından İslam tasavvufunun Farabi kısmına Tanrı ve insan birlikteliği şeklinde teşmil edildiği anlaşılmaktadır.

Farabi'den sonra Güngör'ün tasavvuf üzerine geliştirdiği bakış açısında yeri olan diğer bir düşünür Gazali'dir. Gazali'nin düşüncesinde yer verdiği akıl ve ruh birliğine dayanan sezgi modelinin Güngör'ün dikkatini çektiği söylenebilir. "Gazali tarafından savunulan hakikatin sezgi ile idrak edilebileceği argümanının" (Yıldız, 2024, s. 807) Güngör (1993) tarafından da paylaşıldığı ifade edilebilir. Güngör açısından millî kimliğin yeniden tanımlanması, Gazali tarafından formüle edilen akıl ve nesne birliği ile mümkün kılınacaktır.

İde ve nesne, madde ve mana, akıl ve ruh birliğini ihtiva eden ve millî kimliğin ana unsuru olarak Güngör'ün düşüncesinde tecelli eden tasavvuf kapsamında öne çıkan üçüncü düşünür, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'dir. Görünen şeyin özü ile görünen şeyi bünyesinde barındıran insanı, kâmil insan olarak tanımlayan Muhyiddin İbnü'l-Arabî (2018) tarafından üretilen vahdetivücut Türkçe ifadesiyle varlıkta birlik kavramının Erol Güngör nezdinde itibar gördüğü ifade edilebilir. Sözgelimi İbn-i Arabi tarafından formüle edilen kâmil insanın Güngör'ün (1993) zihninde "hakikatin tecelli ettiği mekân" olarak yankı bulması, düşünür üzerinde etkisi olduğunu gösterir niteliktedir (s. 74).

Güngör'ün yeni kimlik tasavvurunun epistemolojik temelinde Doğu coğrafyasından yer verdiği dördüncü düşünür İbn Haldun'dur. Özgül bir coğrafyanın içinden insanı anlama gayreti olarak cesamet bulan *"umran"* kavramının Erol Güngör'ün dikkatini çektiği söylenebilir. Umran kavramını varlığın hakikatini bilme olarak tanımlayan İbn Haldun'un, o hakikate coğrafya dâhilinde vâkıf olunacağını, dünyanın ancak bu şekilde anlaşılacağını belirtmesinin (Hassan, 2015, s. 50) Güngör'ü cezbettiği ifade edilebilir. Nitekim İbn Haldun'un bilme türlerinden ve hakikate dair bakış açısından söz etmesi, Güngör'ün (1993) İbn Haldun'a kimlik formülünde yer verdiğinin sarih bir göstergesidir. Coğrafya dâhilinde hem geçmiş zamanın hem de şimdiki zamanın bilgisinin aynı anda idrak edilmesinin bir diğer ifadeyle hakikatin bilgisine varılabileceği fikrinin (İbn Haldun, 2022), Güngör'ün dikkatini İbn Haldun'a yönelttiği ifade edilebilir. Umran kavramının yanı sıra iki farklı zamana ait bilginin aynı anda bilinmesi, hakikatin idrak edilmesi ve kutsal olanın korunması anlamına gelen "asabiyet" kavramının da (İbn Haldun, 2018, s. 17) Güngör'ün dikkatini İbn Haldun'a yönelttiği iddia edilebilir. Bu anlamda asabiyet kavramı refakatinde hakikatin idrakinin mümkün olacağı beklentisi içerisindeki Güngör'ün, o kavram aracılığıyla Osmanlı İmparatorluğu'na ve İslam dinine bugünün cumhuriyetinin millî kimliğinde yer verilmesini amaçladığı ileri sürülebilir. Bu açıdan Güngör'ün Osmanlı İmparatorluğu, İslam dini ve her ikisinin mirasçısı olarak tanımladığı Türkiye Cumhuriyeti arasında zamansal devamlılığın ve zamana dayalı dayanışmanın ve etkileşimin mümkün kılınacağı beklentisi içerisinde olduğunu söylemekte bir beis görünmemektedir.

Erol Güngör; Hint, Antik Yunan, Avrupa ve Doğu medeniyetlerinden etkilendiği ide ve nesne birliği düşüncesinden yola çıkarak Türk millî kimliğinin asli unsurlarından biri olarak

tanımladığı İslam dininin epistemolojik temelini, madde ve mana birlikteliği temelinde formüle etme çabasına girişir. Düşünür, pozitivizmin dibe vurmuşluğu karşısında onu ideye göre şekillenen madde mottosu ile aşan epistemolojiyi muhtevasında barındıran bir İslam tasavvurundan söz eder. Batı medeniyetinde pozitivizm tuzağı içerisinde debelenme durumunun yoğun olduğunu ileri süren Güngör (1997) "madde temelindeki teorik yönün sezgi temelindeki ide ile tamamlandığı bir İslâm" tahayyül eder (s. 69). Bu açıdan Güngör, Aydınlanma zamanından tevarüs eden soyut akla dayanan bir İslam'dan ve millî kimlikten ziyade sezgi temelinde bir İslam tasavvufuna işaret eden düşünceden yana taraf olur. Söz konusu tahayyülden yola çıkan Güngör, Türk millî kimliğinin asli bileşeninin de o nitelikteki İslam olması gerektiğini savunur. Bu açıdan madde ve mana diğer bir tabirle nesne ve ide ikiliğinin sezgi ile aşıldığı bir İslam tasavvufunun Türkiye'deki millî kimliğe eklemlenmesi, Güngör'e göre elzemdir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde pozitivizm refakatinde inşa edilen ve geçmişin görmezden gelindiği kimlik tahayyülünün; mekaniğin metafizik ile tamamlandığı, madde ile mananın birbirini tümlediği, sezgiyi içeren İslam tasavvufu ve Osmanlı ile barışıldığı yeni bir tasavvur ile aşılması Güngör'ün katında farzıayn nispetindedir. Osmanlı İmparatorluğu, İslam dini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin birbirini bütünlediği bir kimlik inşasının etno-sembolist kuramın önemli bir temsilcisi olan John A. Armstrong (2018) tarafından formüle edilen *longue durée* kavramına denk düştüğü görülmektedir. Daha net olarak ifade edildiğinde kuşaklar arasında aktarılan mitler ve sembollere dayanan ortak kader ve dayanışma duygusu temelinde bir bilinç anlamına gelen longue durée'den müteşekkil millî kimlik vurgusunun izlerinin (Özkırımlı, 2009), Güngör'ün zihninde Osmanlı, İslam ve Cumhuriyet daireleri arasındaki akış, devamlılık ve tümlenme biçiminde yansıması net olarak anlaşılmaktadır.

Sonuç

Geleneksel dönemden modern döneme geçiş sırasında karşılaşılan siyasal ve toplumsal parçalanmanın kısa vadede durdurulmasına, uzun vadede ise bertaraf edilmesine işaret eden bir düşünce olarak neşet eden milliyetçilik akımı çerçevesinde beliren en önemli kavramlardan biri, millî kimlik olmuştur. Bu açıdan millî kimlik kavramından beklenen şey, parçalanma sürecinin bütünleşme yoluyla kontrol altına alınmasıdır.

Modernleşmeden kaynaklanan değişim ve dönüşüm sürecinin kültürel alandaki yansımalarının karşılanmasına işaret eden milliyetçilik akımıyla birlikte gündeme gelen millî kimliğe ilişkin, Türkiye dâhilinde düşünce üreten önemli bir isim Erol Güngör olmuştur. Cumhuriyet Dönemi'ndeki düşünce hayatında önemli bir isim olarak ön plana çıkan Güngör'ü güdüleyen fikir, pozitivizm merkezli bir millî kimlik inşasıdır. Osmanlılık ve Müslümanlık merkezindeki geleneğin ilga edilip sekülerizm orijinli yeni bir geleneğin inşa eylemine karşılık olarak (Atay, 2006) Güngör'ün Osmanlılığı ve Müslümanlığı ihtiva eden bir geleneğin arayışında olduğu düşüncesi makalenin temel vurgularından biridir. Ayrıca Modern Türkiye Cumhuriyeti'ni Osmanlılık ve Müslümanlık ile tamamlamak isteyen Güngör'ün her iki kimliğe de bir

itibar kazandırmaya çalıştığı iddia edilmektedir. Bu bağlamda etno-seküler kimlik inşasından rahatsızlık duyan Erol Güngör'ün alternatif bir kimlik arayışına girdiği argümanı ileri sürülmektedir. Keza etno-seküler kimlik inşasının alternatifi olarak geçmiş zaman ile şimdiki zaman arasındaki devamlılığın mümkün kılındığı etno-sembolist temelli bir kimlik tasavvurunun Güngör tarafından sunulduğu ifadesi, çalışma bağlamı içerisinde savunulmaktadır. Başka bir cümleyle ifade edildiğinde etno-seküler tasavvurun Güngör'ün düşüncesinde etno-sembolizm ile aşılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Güngör'ün zihnindeki milletin geçmişe ait unsurları da ihtiva ettiği görülmektedir. Bu açıdan günümüzdeki modern kimliklerin geçmişteki etnik toplulukların devamı olduğunu söyleyen etno-sembolist akımın Erol Güngör'ün düşüncesinde yansıması olduğu iddiası çalışma kapsamında savunulmaktadır. Türkiye'deki millî kimlik inşa süreci üzerine fikir üreten düşünürlerden biri olan Erol Güngör'ün etno-sembolizme işaret eden düşünce ve argümanlarıyla bahis konusu inşa eylemine katkı sağladığını ifade etmek mümkün görünmektedir.

Tasavvur ettiği millî kimliğin hem toplumsal hem de siyasal alanda hakikat olmasını amaç edinen Güngör'ün zihninde Türklüğün ne tür bileşenleri ihtiva ettiği sorusu belirdiğinde Osmanlılık ve Müslümanlık vurgusu öne çıkmaktadır. Bu anlamda Güngör'ün düşünce dünyasında Türk kimliği çatı kavram olarak konumlandırılırken Osmanlılığa ve Müslümanlığa o çatıyı ayakta tutacak iki sütun olma rolünün biçildiği söylenebilir. Başka bir cümleyle ifade edildiğinde Osmanlı İmparatorluğu ve İslam dininin Türklük nehrini besleyen kaynaklar olarak tasarlandığı fikri metin kapsamında belirtilmektedir. Güngör'ün düşünce dünyasında Osmanlılık ve Müslümanlık ile beslenmemiş olan bir Türk kimliğine, doğasından ayrı düşürülmüş bir benlik olmaktan başka hiçbir rol biçmek mümkün olmayacaktır. Başka bir cümleyle ifade edildiğinde Hint, Avrupa, Antik Yunan ve İslam düşünce havzalarından beslenmemiş bir Türk kimliği, Erol Güngör'ün nezdinde kendi doğasına yabancılaşmış bir varlıktan daha ötesi olmayacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti arasında kültürel zeminde bir devamlılık olduğunu savunan Güngör'ün düşüncesini *longue durée* kavramı ile bağlantılı biçimde okumakta herhangi bir sakınca yoktur. Keza Güngör'ün bu çerçevede ürettiği fikirler, zamanlar arasındaki devamlılığın sağlanabilmesi için geçmişin yeniden üretilebildiği bir duruma da işaret etmektedir. Geçmişin yeniden tanımlanması açısından düşünürün Türkiye'deki millî kimlik inşa süreçlerine önemli bir katkı sunduğunu ifade etmek bu noktada imkân dairesi içerisindedir.

Kaynakça

Bergson, H. (2011). *Metafiziğe giriş* (A. Altınörs, Çev.). Paradigma Yayınları.

Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.

Armstrong, J. A. (1982). *Nations before nationalism*. The University of North Carolina Press.

Armstrong, J. A. (2018). *Milliyetçilikten önce milletler* (S. E. Türközü, Çev.). İletişim Yayınları.

Aslan, U. T. (2010). *Mazi kabrinin hortlakları Türklük, melankoli ve sinema*. Metis Yayınları.

Atay, T. (2006). Gelenekçilikle karşı-gelenekçiliğin gelgitinde Türk "gelenek-çi" muhafazakârlığı. A. Çiğdem (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasî düşünce* içinde (Cilt 5, ss. 154-178). İletişim Yayınları.

Balkanlı, N. (2010). *Cumhuriyet Dönemi'nde milliyetçi düşüncede dini dönüşümler: Ziya Gökalp ve Erol Güngör ekseninde bir inceleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.

Barker, E. (1995). *Bizans toplumsal ve siyasal düşünüşü* (M. Tunçay, Çev.). İmge Kitabevi.

Berktay, H. (1989). İktisat tarihi: Osmanlı Devletinin yükselişine kadar Türklerin iktisadî ve toplumsal tarihi. S. Akşin (Ed.), *Türkiye tarihi 1 Osmanlı Devletine kadar Türkler* içinde (ss. 23-136). Cem Yayınevi.

Breuilly, J. (1982). *Nationalism and the state*. Manchester University Press.

Çiğdem, A. (2007). Batılılaşma, modernite ve modernizasyon. U. Kocabaşoğlu (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasî düşünce* içinde (Cilt 3, ss. 68-81). İletişim Yayınları.

Deutsch, K. (1966). *Nationalism and social communication: An inquiry into the foundations of nationality*. MIT.

Dilthey, W. (2012). *Hermeneutik ve tin bilimleri* (D. Özlem, Çev.). Notos Kitap.

Ersal, A. (2012). *Türkiye'de ulus devlet ve Ziya Gökalp Mümtaz Turhan Erol Güngör*. Ötüken Neşriyat.

Ergüç, V. (2013). *Türkiye'de muhafazakâr milliyetçilik: Erol Güngör örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Gellner, E. (1983). *Nations and nationalism*. Blackwell.

Greenfeld, L. (2017). *Milliyetçilik Moderniteye giden beş yol - İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Amerika örnekleri* (A. Yılmaz, Çev.). Alfa Yayınları.

Güngör, E. (1959). Türkiye'de yabancı kültürü. *Türk Yurdu Dergisi*, (2), 1-21.

Güngör, E. (1966a). Türk dilini kurtarınız. *Yol Dergisi*, (30), 4.

Güngör, E. (1966b). Türkiye'de çağdaş düşünce. *Yol Dergisi*, (20), 4.

Güngör, E. (1974a, 2 Temmuz). İmam-hatip ortaokulları. *Ortadoğu Gazetesi*, s. 1.

Güngör, E. (1974b, 2 Mayıs). İki elma ile üç armut kaç eder? *Ortadoğu Gazetesi*, s. 1.

Güngör, E. (1974c). Bir sosyal tabaka olarak Türk münevverleri. *Töre Dergisi*, (35), 20-27.

Güngör, E. (1978). Yabancı kültürler karşısında Türk millî kültürü. *Türk Kültürü Dergisi*, (190), 577-590.

Güngör, E. (1980). Edebiyat ve din. *Türk Edebiyatı Dergisi*, (75), 6-14.

Güngör, E. (1993). *İslâm tasavvufunun meseleleri*. Ötüken Yayınları.

Güngör, E. (1995). *Tarihte Türkler*. Ötüken Yayınları.

Güngör, E. (1997). *İslâmın bugünkü meseleleri*. Ötüken Yayınları.

Güngör, E. (1998). *Sosyal meseleler ve aydınlar*. Ötüken Yayınları.

Güngör, E. (2003). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik*. Ötüken Yayınları.

Güngör, E. (2007). *Dünden bugünden: Tarih-kültür ve milliyetçilik*. Ötüken Yayınları.

Güngör, E. (2010a). *Türk kültürü ve milliyetçilik*. Ötüken Yayınları.

Güngör, E. (2010b). *Ahlâk psikolojisi ve sosyal ahlâk*. Ötüken Yayınları.

Güngör, Ş. (1996). Güngör, Erol. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 14, ss. 305-307). Türkiye Diyanet Vakfı. https://islamansiklopedisi.org.tr/gungor-erol

Hassan, Ü. (2015). *İbn Haldun: Metodu ve siyaset teorisi*. Doğu Batı Yayınları.

Hobsbawn, E. J. (1990). *Nations and nationalism since 1780*. Cambridge University Press.

Hutchinson, J. (1987). *The dynamics of cultural nationalism: The Gaelic revival and the creation of the Irish nation state*. Allen and Unwin.

İbn Haldun. (2018). *Devlet: Mukaddimeden seçmeler* (O. Arpaçukuru, Çev.). İlke Yayıncılık.

İbn Haldun. (2022). *Mukaddime* (S. Uludağ, Haz.). Dergâh Yayınları.

İnalcık, H. (2017). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar-I*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İrem, C. N. (1999). Muhafazakar modernlik, 'diğer batı' ve Türkiye'de Bergsonculuk. *Toplum ve Bilim,* (82), 141-179.

İren, K., Karaöz, Ç., ve Kasar, Ö., (2017). Anadolu topraklarında 200 yıl ve çokkültürlülük. K. İren, Ç. Karaöz ve Ö. Kasar (Haz.), *Persler Anadolu'da: Kudret ve görkem* içinde (ss. X-XI). Yapı Kredi Yayınları.

Johansen, K. F. (1998). *A history of ancient philosophy from the beginnings to Augustine* (H. Rosenmeier, Çev.). Routledge.

Kedourie, E. (1960). *Nationalism*. Hutchinson & Co.

Kohn, H. (1944). *The Idea of nationalism a study in its origins and background*. Macmillan.

Küçük, T. (2025). *Cumhuriyet sonrası dönemde Türk milliyetçiliği yorumları: Erol Güngör ve Hüseyin Nihal Atsız üzerinden bir inceleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi.

Meriç, C. (2018). *Bir dünyanın eşiğinde*. İletişim Yayınları.

Meriç, C. (2021). *Bu ülke*. İletişim Yayınları.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî. (2018). *Özün özü* (H. Osta, Haz.). Büyüyen Ay Yayınları.

Oktay, C. (2017). Bizans siyasî ideolojisinden Osmanlı siyasî ideolojisine. M. Ö. Alkan (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasî düşünce* içinde (Cilt 1, ss. 29-36). İletişim Yayınları.

Ögel, B. (1991). *İslâmiyet'ten önce Türk kültür tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özkırımlı, U. (2009). *Milliyetçilik kuramları: Eleştirel bir bakış*. Doğu Batı Yayınları.

Smith, A. D. (2002). *Ulusların etnik kökeni* (S. Bayramoğlu ve H. Kendir, Çev.). Dost Yayınları.

Smith, A. D. (2009). *Ethno-symbolism and nationalism*. Routledge.

Smith, A. D. (2013). *Milliyetçilik: Kuram, ideoloji, tarih* (Ü. H. Yolsal, Çev.). Atıf Yayınları.

Smith, A. D. (2017). *Etno-sembolizm ve milliyetçilik* (B. F. Çallı, Çev.). Alfa Yayınları.

Ünlü, B. (2016). *Osmanlı bir Dünya imparatorluğunun soykütüğü*. Dipnot Yayınları.

Titizbaş, M. (2020). *Erol Güngör'e göre Türk toplumunda milliyetçilik ve din meselesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.

Yıldız, İ. (2024). Erol Güngör'ün İslam Tasavvufu Üzerine Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *10*(3), 801-820. https://doi.org/10.31592/aeusbed.1505113

Yılmaz, Z. (2024). Erol Güngör Düşüncesinde Türk Milli Kültürü ve Yeniden İnşası. *Journal of Turkic Civilization Studies*, *4*(2), 105-117. https://izlik.org/JA77GE34CX

Extended Abstract

In nationalism studies, efforts to understand the nature of nations and nationalism have largely centred on debates about the historical origins of nations. In this context, the construction of national identity remains one of the field's principal areas of inquiry.

Studies on the intellectual foundations of Turkish nationalism have generally focused on the processes through which Turkish nationalism took shape as a political ideology. By contrast, systematic comparisons between Turkish nationalism and the theoretical literature on nationalism have remained limited. In this respect, Erol Güngör's original contributions to the study of Turkish nationalism, particularly his ideas on nationalism and the construction of national identity, provide a valuable analytical perspective on the multi-party period, during which Turkish nationalism underwent an intellectual transformation.

While advancing fundamental criticisms of the conception of Turkish nationalism that became institutionalised during the single-party era, Güngör regarded the Ottoman past and Islamic values as integral components of Turkish nationalism. Accordingly, the article addresses two central questions: Which arguments constitute Erol Güngör's conception of national identity, and what are the historical and cultural foundations of those arguments?

Güngör's particular emphasis on cultural change, national identity, and cultural ties to the past closely parallels the core concepts of ethno-symbolism. His view that the nation should be grounded in historical memory, shared symbols, and cultural continuity largely corresponds to the basic assumptions of ethno-symbolism. At the same time, Güngör's critical stance towards the tension between modernisation and Westernisation presents nationalism not only as a relationship with the past but also as a future-oriented project of cultural identity construction.

Conceptual Framework: Ethno-Symbolism

The effort to understand the concepts of nation and nationalism became a major focus in the social sciences, particularly during the 20th century. As nation-states became the principal actors during this period, social scientists showed growing interest in such fundamental

questions as the origins of nations, varieties of nationalism, and the relationship between nation and nationalism.

Perennialist views offered a theoretical perspective based on the assumption that nations are ancient and enduring natural communities. During the rise of fascism, radical and reactionary ideas gained currency, giving rise to an aggressive conception of nationalism founded on racial supremacy and associated with violence. After World War II, the intellectual climate subjected these earlier views to serious scrutiny. In the post-war period, both fascism and ideas about nationalism began to be questioned.

A new theoretical approach to nationalism emerged in the 1980s. Initially associated with the works of John Armstrong (1982) and John Hutchinson (1987), this approach gained wider recognition through the scholarship of Anthony D. Smith and exerted considerable influence on literature on nationalism. The term ethno-symbolism, first used in academic discussions at the London School of Economics in the late 1980s, was subsequently widely adopted by scholars. Anthony D. Smith, who made a major contribution to the theorisation of this approach, states that it is not a distinct theory but an alternative paradigm of inquiry that serves as a supplement and corrective to modernist theory.

Although ethno-symbolism converges with the modernist perspective on certain issues, it also advances fundamental criticisms of the modernist approach and diverges from it in important respects. According to Smith, ethno-symbolism intersects with modernism in treating nations as real sociological communities, regarding them as dynamic communities of purposive action, and situating them as historically embedded communities within geo-cultural contexts. Smith summarises its criticisms of the modernist perspective under five headings: symbolic resources, la longue durée, ethnicity, elitism, and conflict and reinterpretation.

Erol Güngör's Conception of Nationalism and the Construction of National Identity

Erol Güngör is one of the leading figures in debates on national identity construction in Turkey. Examining the fate of national identity in societies undergoing modernisation, Güngör developed an analysis of the scope of cultural change. He was particularly concerned with how the cultural repercussions of transformations driven by modernisation should be addressed. He adopted a critical approach to the ethno-secular conception of national identity that became structurally embedded during the early Republican period. In Güngör's thought, incorporating the past is indispensable to the conception of national identity. On this basis, the study argues that Erol Güngör's ideas on nationalism can be interpreted within the framework of ethno-symbolism. More specifically, it maintains that the ethno-symbolist argument that contemporary nations rest on historical memory, shared symbols, and cultural continuity is clearly reflected in Güngör's thought.

The analysis of Güngör's conception of national identity begins with his perspective on Turkish modernisation. Recognising national identity as a modern phenomenon, Güngör focuses on the modernisation process to determine the conditions under which national identity is constructed. He discusses the Ottoman Empire and the Republic of Turkey under separate headings and examines the imperial period through the Tanzimat, the reign of Abdulhamid II, and the Constitutional Era. Güngör notes that the past was incorporated into identity construction during these periods and assesses this inclusion positively. The article therefore argues that Güngör can be read within an ethno-symbolist framework, particularly in light of his claim that Ottoman and Islamic culture, both representing the past, were disregarded in the identity-construction process of the early Republic.

The analysis of Güngör's conception of national identity begins with his perspective on Turkish modernisation. Recognising national identity as a modern phenomenon, Güngör focuses on the modernisation process to determine the conditions under which national identity is constructed. He discusses the Ottoman Empire and the Republic of Turkey under separate headings and examines the imperial period through the Tanzimat, the reign of Abdulhamid II, and the Constitutional Era. Güngör notes that the past was incorporated into identity construction during these periods and assesses this inclusion positively. The article therefore argues that Güngör can be read within an ethno-symbolist framework, particularly in light of his claim that Ottoman and Islamic culture, both representing the past, were disregarded in the identity-construction process of the early Republic.

Beyanlar

Ek Bilgi: Bu makalenin hazırlanmasında, Veysel Ergüç tarafından hazırlanan ve 11 Haziran 2013 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde savunulan "Türkiye'de Muhafazakâr Milliyetçilik: Erol Güngör Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

Etik Beyan: Yazarlar, bu çalışmanın araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlandığını beyan etmektedir. Çalışma, içeriği ve yöntemi itibarıyla etik kurul izni gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağladıklarını beyan etmektedir.

Finansal Destek Beyanı: Yazarlar, bu araştırmanın hazırlanması ve yayımlanması için herhangi bir dış fon veya mali destek alınmadığını beyan etmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar, bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Telif Hakkı ve Lisans Beyanı: Makalenin telif hakkı yazarlara ait olmakla birlikte, çalışmanın ilk yayımlama hakkı Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi'ne verilmiştir. Çalışma, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı altında yayımlanmaktadır.

Yazarlar, dergiye başvuru sırasında derginin Telif Hakkı ve Açık Erişim Politikasını kabul ettiklerini beyan etmektedir.

Yapay Zekâ Araçlarının Kullanımına İlişkin Beyan: Yazarların beyanına göre, bu çalışmanın hazırlanması sırasında herhangi bir üretken yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.
